

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ

ТЕРНОПІЛЬСЬКА АКАДЕМІЯ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА

На правах рукопису

МЕЛЬНИК НАТАЛІЯ ГЕННАДІЇВНА

ОБЛІК ТА АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА ЦУКРУ В УМОВАХ

ПЕРЕХОДУ ДО РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

/на прикладі цукрових заводів Тернопільської області/

Спеціальність 08.06.04- Бухгалтерський облік,
аналіз і аудит

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

ТЕРНОПІЛЬ - 1995

Дисертаційна робота виконана на кафедрі
бухгалтерського обліку, контролю і аналізу
в підприємствах АПК Тернопільської
академії народного господарства

- Наукові керівники - доктор економічних наук, академік
ЛИТВИН Ю.Я.,
- кандидат економічних наук, професор
ОСТАП'ЮК М.Я.
- Офіційні опоненти - доктор економічних наук, професор
ШКАРАБАН С.І.,
- кандидат економічних наук, доцент
РУДНИЦЬКИЙ В.С.
- Провідна установа - Київський державний економічний
університет

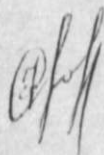
Захист дисертації відбудеться "___" _____ 1995 року о
_____ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.12.01.02
Тернопільської академії народного господарства за адресою:

282004, м. Тернопіль, вулиця Львівська, 11, аудиторія 1300.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільської
академії народного господарства.

Автореферат розісланий "___" _____ 1995 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор економічних наук, професор

ФАРІОН І.Д.

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах ринкової економіки виробництво конкретного товару регулюється попитом і пропозицією та механізмом ціноутворення. Попит на цукор в країнах СНД та на світовому ринку досить високий. За умов сучасної та перспективної кон'юнктури ринку обсяг виробництва цукру в Україні можна стабілізувати або навіть розширити. Основними напрямками цього процесу є: вдосконалення виробничих відносин в АПК, зниження собівартості цукру, зміцнення сировинної бази цукрових заводів та забезпечення підвищення загальної ефективності виробництва цукру.

Важливу роль у розв'язанні цих завдань відіграють облік, контроль та аналіз господарської діяльності. Від їх правильної організації залежить точність визначення собівартості продукції, результатів господарської діяльності підприємства, оперативного контролю за дотриманням діючих норм витрат предметів праці. Саме оперативний облік і контроль в процесі виробництва сприяють усуненню негативних факторів та економному витрачання всіх видів ресурсів, що зумовлює зростання прибутків та рентабельності виробництва.

Питання загальних проблем обліку, контролю та аналізу знайшли відображення в численних публікаціях: монографіях, брошурах, наукових статтях А.М.Кузьмінського, Ю.Я.Литвина, В.Г.Линника, М.С.Пушкаря, В.В.Сопка, І.Д.Фаріона, С.І.Шкарабана, а безпосередньо у виробництві цукру - П.П.Ворщевського, С.Л.Дусановського, З.В.Гуцайлока, М.Д.Свиргуна, І.Г.Яремчука та інших. Проте обліку, контролю і аналізу в цукровій промисловості в умовах ринкової економіки приділялось ще мало уваги. Разом з тим тут є ряд нерозв'я-

ваних проблем.

Методика обліку, контролю та аналізу виробництва, що застосовується в економіці України, не відповідає сучасним умовам господарювання. Використання зарубіжних методик потребує врахування специфіки організації вітчизняного виробництва. Недостатньо уваги приділяється питанням автоматизації обліку в цукровій промисловості. Вимагають нового підходу відносини суб'єктів ринкової економіки, що формують виробництво цукру - цукрових заводів та виробників цукрових буряків. Чітка організація обліку може забезпечити еквівалентний обмін їх діяльністю. Визначити оптимальні параметри у цих питаннях дає змогу достовірна облікова інформація.

Найголовнішими показниками, що характеризують ефективність діяльності підприємства, є його прибутковість, платоспроможність та конкурентноздатність. Проте існуюча методика обліку та аналізу господарської діяльності не сприяє реальному та достовірному їх вивченню. А це, в свою чергу, ускладнює вибір дієвих факторів для підвищення ефективності виробництва.

Недостатня розробленість проблем обліку, контролю та економічного аналізу виробництва цукру в умовах переходу до ринкової економіки обумовила актуальність та вибір теми дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є дослідження діючої практики обліку та аналізу витрат на виробництво цукру та розробка рекомендацій з її удосконалення в умовах ринкової економіки, які сприятимуть економії матеріальних ресурсів, зниженню собівартості продукції, підвищенню ефективності виробництва, отриманню прибутків.

Головними завданнями дисертаційної роботи є:

- дати оцінку сучасного стану виробничих відносин в АПК та напрямків його удосконалення в умовах переходу до ринкових форм господарювання;

- дослідити організацію раціонального формування сировинної бази цукрової промисловості;

- вивчити існуючу методику обліку витрат на виробництво та визначити шляхи її покращання;

- виявити особливості обліку та економічного аналізу виробництва цукру в умовах переходу до ринкової економіки та розробити напрями до їх удосконалення;

- розробити методику обліку та аналізу у цукровій промисловості на основі широкого використання персональних комп'ютерів та створення автоматизованих робочих місць;

- обґрунтувати вибір показників, що характеризують ефективність діяльності підприємств цукрової промисловості у сучасних умовах господарювання;

- дослідити систему ціноутворення у бурякоцукровому виробництві та розробити шляхи її розвитку на основі розгляду існуючої методики у країнах з ринковою економікою;

- проаналізувати використання сировинних ресурсів та визначити напрями щодо зменшення втрат та збільшення виходу цукру;

- розробити методику визначення прибутковості та рентабельності виробництва на цукрових заводах.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є теоретичні проблеми та діюча практика обліку контролю та аналізу на підприємствах цукрової промисловості. Головні висновки та пропозиції дисертації зроблено на основі вивчення роботи цукрових заводів Тернопільської області та України в цілому.

Методика дослідження. Основним принципом проведеного дослідження є діалектичний, системний підхід до аналізу та узагальнення економічної інформації за напрямками дослідження. Інформаційною базою дослідження є закони та постанови Верховної Ради і Кабінету Міністрів України з питань економічної політики, удосконалення господарського механізму та управління промисловістю, а також фактичний матеріал, що міститься у працях вітчизняних та зарубіжних економістів у галузі теорії та практики бухгалтерського обліку, контролю та економічного аналізу, спеціальна література з технології та організації виробництва цукру, галузеві інструкції та нормативні документи, статистичні матеріали, дані наукових та науково-практичних конференцій, нарад, семінарів з проблем організації господарського механізму, обліку та аналізу, планові та звітні дані підприємств АПК та цукрової промисловості.

Наукова новизна результатів, які подані до захисту, полягає в тому що:

- розроблено основні принципи удосконалення виробничих відносин з врахуванням особливостей бурякоцукрового виробництва в умовах переходу до ринкової економіки;

- вивчено діючу практику формування сировинної бази цукрових заводів та визначено шляхи щодо покращання її організації;

- здійснено структурно-логічне вивчення існуючих методик бухгалтерського обліку витрат на виробництво у цукровій промисловості та розроблено конкретні пропозиції щодо їх покращання за окремими статтями витрат;

- теоретично обґрунтовано основні аспекти відносно вибору методу обліку витрат на виробництво у цукровій промисловості

з використанням зарубіжного досвіду;

- запропоновано методику використання персональних комп'ютерів та АРМ бухгалтера, які охоплюють облік сировини та витрат на виробництво продукції;

- обґрунтовано недосконалість існуючої системи показників ефективності та запропоновані рекомендації з її покращання;

- проаналізовано основні шляхи раціонального використання сировини, підвищення її цукристості, зниження втрат у процесі зберігання, транспортування та переробки;

- розроблено методику визначення цін на продукцію буряко-цукрового виробництва з врахуванням існуючої практики та зарубіжного досвіду.

Зроблені висновки свідчать, що першопричинами їх є концептуальна нерозробленість, некомплексність питань даної проблеми. Разом з тим доведено, що ринок об'єктивно створює умови для більш ефективного ведення обліку та аналізу виробництва цукру.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що ряд методологічних та теоретичних положень і висновків можуть знайти використання у подальшій науковій розробці проблем обліку і аналізу виробництва цукру в умовах ринкових відносин.

Результати проведеного дослідження можуть використовуватися при розробці галузевих методик обліку та аналізу виробництва цукру, особливо з урахуванням нових форм господарювання, а також при використанні персональних комп'ютерів.

Основні положення та результати дослідження доповідалися та обговорювалися на обласному науково-практичному семінарі "Основні напрямки розвитку народного господарства в період переходу до ринкової економіки" /Тернопіль, 1991/; обласній науково-практичній конференції "Методологія бухгалтерського обліку на підприєм-

ствах різних форм власності" /Тернопіль, 1993/. Ряд положень і розробок використовуються на підприємствах цукрової промисловості Тернопільської області та в учбовому процесі інституту аграрного бізнесу Тернопільської академії народного господарства.

Публікації. Основні розробки дисертації відображені у 7 друкованих роботах загальним обсягом 3,2 друк. арк.

Обсяг та структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, викладена на 174 сторінках машинописного тексту, містить 17 таблиць, 11 схем, 1 малюнок, 2 діаграми 6 додатків, список використаної літератури (200 найменувань).

У вступі обґрунтована актуальність теми дисертації, сформульовані мета та завдання, визначені об'єкт і методика дослідження, розкриті наукова новизна, практичне значення розроблених пропозицій та рекомендацій.

У першому розділі "Основні напрями удосконалення виробничих відносин і організації обліку та аналізу в цукровій промисловості" розглянуто сучасний стан виробничих відносин у бурякоцукровому виробництві та визначено шляхи його вдосконалення в умовах переходу до ринкової економіки, досліджено сировинну базу цукрових заводів Тернопільської області та України в цілому, розроблено основні напрями її покращання, визначено особливості цукрової промисловості та їх вплив на організацію обліково-аналітичної роботи, доведено необхідність удосконалення діючої методики обліку та аналізу витрат на виробництво цукру.

У другому розділі "Бухгалтерський облік витрат на виробництво у цукровій промисловості" проаналізовано діючу методику обліку витрат на виробництво цукру у розрізі статей витрат та визначено шляхи її покращання, розглянуто питання удосконалення обліку витрат на основі використання прогресивних вітчизняних та зарубіжних методів обліку, викладено варіант розв'язання облікових завдань у цукровій промисловості на базі автоматизованого робочого місця із застосуванням персональних комп'ютерів.

У третьому розділі "Аналіз виробництва на цукрових заводах" сформульовано основні аспекти визначення ефективності господарської діяльності підприємств галузі, розглянуто критерії, фактори та показники ефективності виробництва, запропоновано методики визначення критичного обсягу виробництва продукції цукрових заводів та аналізу використання сировини, дано критичну оцінку діючої системи ціноутворення у бурякоцукровому виробництві та обґрунтовано основні напрями щодо її удосконалення.

У висновках узагальнено результати проведеного дослідження та сформульовано пропозиції щодо покращання діючої системи обліку та аналізу витрат на виробництво цукру.

2. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ

2.1. Сучасний стан та перспективи розвитку виробничих відносин у бурякоцукровому виробництві.

Дослідження економічного розвитку бурякоцукрового виробництва України та Тернопільської області на етапі переходу до ринкових форм господарювання виявило значне погіршення стану у даному секторі АПК. Це стосується зниження врожайності та зменшення посівних площ цукрових буряків, погіршення якісних показників, зменшення обсягів виробництва цукру, низького рівня матеріально-технічного забезпечення, значних диспропорцій у системі ціноутворення та інших негативних явищ. У роботі розкрито та висвітлено ряд основних причин, з вини яких економічний розвиток бурякоцукрового виробництва не відповідає сучасним вимогам. На основі дослідження визначено основні специфічні особливості, що торкаються формування ринкового механізму у цукровій промисловості.

Сучасний етап розвитку економіки України вимагає реформування виробничих відносин на основі проведення принципово нової господарської політики, що ґрунтується на ринкових засадах. Особливо актуальною є проблема впровадження нових форм власності на підприємствах цукрової промисловості та у бурякосіючих господарствах. Перспективною формою може стати добровільне об'єднання сільськогосподарських, заготівельних, транспортних та інших підприємств і створення на їх основі акціонерних товариств та асоціацій:

У зв'язку з реформуванням виробничих відносин вимагає удосконалення організація сировинної бази цукрових заводів України та Тернопільської області. На основі аналізу досвіду вітчизняних та зарубіжних підприємств галузі у дисертації обґрунтовується висновок про необхідність підвищення концентрації та спеціалізації виробництва цукру. Оптимізація сировинних зон цукрових заводів

тісно пов'язана з такими факторами як терміни збирання врожаю, раціональна організація перевезень, ефективне використання землі. Тому надзвичайно важливою є тісна та злагоджена співпраця буряко-сіючих господарств та цукрових заводів. Цьому повинна сприяти детально розроблена маркетингова та бізнесова політика у бурякоцукровому виробництві.

2.2. Методика обліку витрат на виробництво цукру та основні напрями її удосконалення.

Перехід до ринкових форм господарювання зумовлює необхідність якісно нової організації ведення обліку, контролю та аналізу господарської діяльності. Облікова та аналітична інформація повинна забезпечувати можливість визначення ефективності, прибутковості та конкурентноздатності виробничих суб'єктів, тобто своєрідного рейтингу підприємства.

Вихідною передумовою наукового дослідження є діюча система бухгалтерського обліку, яка обмежувалася рамками процесів заготівлі, виробництва, відвантаження та реалізації продукції. Необхідність переорієнтації бухгалтерського обліку та економічного аналізу на виконання потреб оперативного управління виробництвом вимагає за допомогою системи отриманої економічної інформації здійснювати оцінку доцільності та ефективності господарських операцій, в тому числі запланованих та перспективних.

Вдосконалення бухгалтерського обліку витрат на виробництво продукції забезпечує визначення фактичної собівартості продукції, яка є одним із основних показників ефективності виробництва. Основною статтею собівартості у цукровій промисловості є сировина. Одним із головних недоліків первинної документації з обліку сировини є недостатня увага до якісних показників цукрових буряків. У роботі досліджено, що втрати, які виникають у процесі

приймання, зберігання і транспортування цукрових буряків відображаються у різних документах і знаходяться у багатьох служб господарства. У зв'язку з цим запропонована форма зведених витрат сировини у формі рапорту (таблиця 1). Використання обчислювальної техніки полегшує складання даного рапорту і дозволяє здійснювати контроль за втратами. На основі рапорту розраховується фактична величина витрат і спрощується їх списання на витрати виробництва.

Існуючі методологічні підходи до розподілу витрат між продуктами переробки цукрових буряків потребують перегляду. Узагальнені на основі аналітичного та синтетичного обліку виробничі витрати слід віднести на собівартість основної та супутньої продукції. За основу розподілу пропонується приймати обсяг цукру, жому, та меляси за вільними цінами реалізації. До визначених сум запропоновано додавати витрати, що пов'язані із зберіганням, навантаженням та реалізацією кожного виду продукції. Дані витрати можна також обчислювати за нормами в розрахунку на 1 т перероблених цукрових буряків.

У роботі розроблені машинограми обліку витрат паливно-енергетичних ресурсів та заробітної плати виробничого персоналу. Запропоновані форми документів поєднують у собі нормативні та фактичні витрати на усіх ділянках основного і допоміжного виробництва. Крім облікових функцій, розроблені машинограми виконують і аналітичні, оскільки поєднують у собі не лише загальну суму відхилень, але і диференціюють її за причинами та винуватцями.

Важливу роль для ефективної організації процесу обліку витрат на виробництво відіграє вибір методу обліку для окремої галузі, підприємства. Технологічні особливості цукрової промисловості обумовлюють облік витрат за технологічними переділами, а калькулювання собівартості продукції - у загальному за процесом вироб-

Таблиця 1.

Репорт про втрати бурякової маси і цукру при прийманні, зберіганні і транспортуванні цукрових буряків у 1993 році / на основі даних Борщівського цукрового заводу/

Показники	Код	За нормою	Фактично	Відхилення
1. Втрати при зберіганні:	0100			
- маси буряків	0101	1,36	1,36	
- цукру	0102	0,32	0,34	+0,02
2. Втрати при перевезенні автомобільним та залізничним транспортом:	0200			
- маси буряків	0201	0,23	0,26	+0,03
- цукру	0202	0,43	0,48	+0,05
3. Втрати цукру у транспортерно-миючій воді	0300	0,02	0,02	
4. Втрати при роботі механізмів на бурякоприймальних пунктах:	0400			
- маси буряків	0401	0,7	0,71	+0,01
- цукру	0402	0,31	0,30	-0,01
5. Втрати при роботі механізмів на тракті подачі і очищення цукрових буряків:	0500			
- маси буряків	0501	1,25	1,3	+0,05
- цукру	0502	0,13	0,12	-0,01
6. Невраховані втрати від приймання буряків до автоматичної ваги:	0600			
- маси буряків	0601	0,21	0,31	+0,1
- цукру	0602	0,12	0,22	+0,1

ництва. У зв'язку з цим одним із шляхів удосконалення обліку витрат на виробництво цукру є використання елементів нормативного методу та його наближення до місць виникнення витрат.

Дослідження показали, що методи обліку, які використовуються у окремих країнах з розвинутою ринковою економікою (наприклад, стандарт-кост та директ-костинг) мають багато позитивного та можуть використовуватися у наших умовах господарювання, зокрема у цукровій промисловості.

На основі кореляційно-регресивного аналізу обсягу продукції проведено дослідження комплексних витрат у виробництві цукру. Встановлено, що більша частина комплексних витрат є постійною. Так, питома вага постійних витрат у складі витрат на утримання і експлуатацію обладнання становить 60,92 %, у складі загальновиробничих витрат - 60,08 % та у складі загальногосподарських витрат - 51,08 %.

При визначенні обмеженої собівартості (за методом директ-костинг) у цукровій промисловості вдосконалено номенклатуру статей витрат.

При виборі методу обліку витрат на виробництво не обов'язково застосовувати даний метод у чистому вигляді. Рациональне поєднання елементів декількох методів дає змогу сконструювати найбільш прийнятну модель для конкретного виробництва.

Точний та своєчасний облік дає можливість контролювати доцільність виробничих витрат і буде сприяти прийняттю управлінських рішень.

2.3. Удосконалення обліку витрат на виробництво цукру в умовах автоматизованого робочого місця бухгалтера (АРМБ).

Одним із головних шляхів удосконалення бухгалтерського обліку є застосування автоматизованої обробки інформації. Найпрогре-

сивнішими обчислювальними засобами на даному етапі розвитку обчислювальної техніки є персональні комп'ютери та їх організаційна форма використання - автоматизоване робоче місце (АРМ). За умови використання АРМ такі процеси як реєстрація, введення, передача даних, формування вихідних машинограм здійснюються на одному робочому місці. Бухгалтер при цьому не лише сприймає інформацію, проводить відповідні розрахунки та контролює роботу ЕОМ, а в той же час є безпосереднім учасником процесу автоматизованої обробки інформації.

АРМ цукрової промисловості пропонується організувати за функціональною ознакою. За таких умов досягається автоматизація обліку основних засобів, матеріальних цінностей, праці та заробітної плати, фінансово-розрахункових операцій, витрат на виробництво, готової продукції, а також звітності. Оптимальним варіантом є організація всього комплексу перерахованих робочих місць з метою переходу до повністю автоматизованої системи бухгалтерського обліку та управління виробництвом.

Облік витрат на виробництво в цукровій промисловості запропоновано організувати за двоохривною структурою, тобто створити АРМ цехового та загальногосподарського рівня, які можуть функціонувати як у автономному режимі, так і у локальній сітці мікроЕОМ. Двоохривна структура організації АРМ обліку витрат на виробництво усуває недоліки надмірної централізації бухгалтерського обліку. Виникає можливість для наближення технологічного обліку (за місцями виникнення витрат) до бухгалтерського.

Крім того, слід відзначити ще одну перевагу, що надає використання АРМ цехового рівня. Велика кількість первинних даних про господарські операції вводиться у ЕОМ за допомогою системи автоматичних датчиків, агрегованих із працюючим обладнанням, або тер-

мінальних пристроїв. При цьому господарська операція відображається у системі бухгалтерського обліку без попереднього оформлення первинних документів із одночасним відображенням на рахунках бухгалтерського обліку.

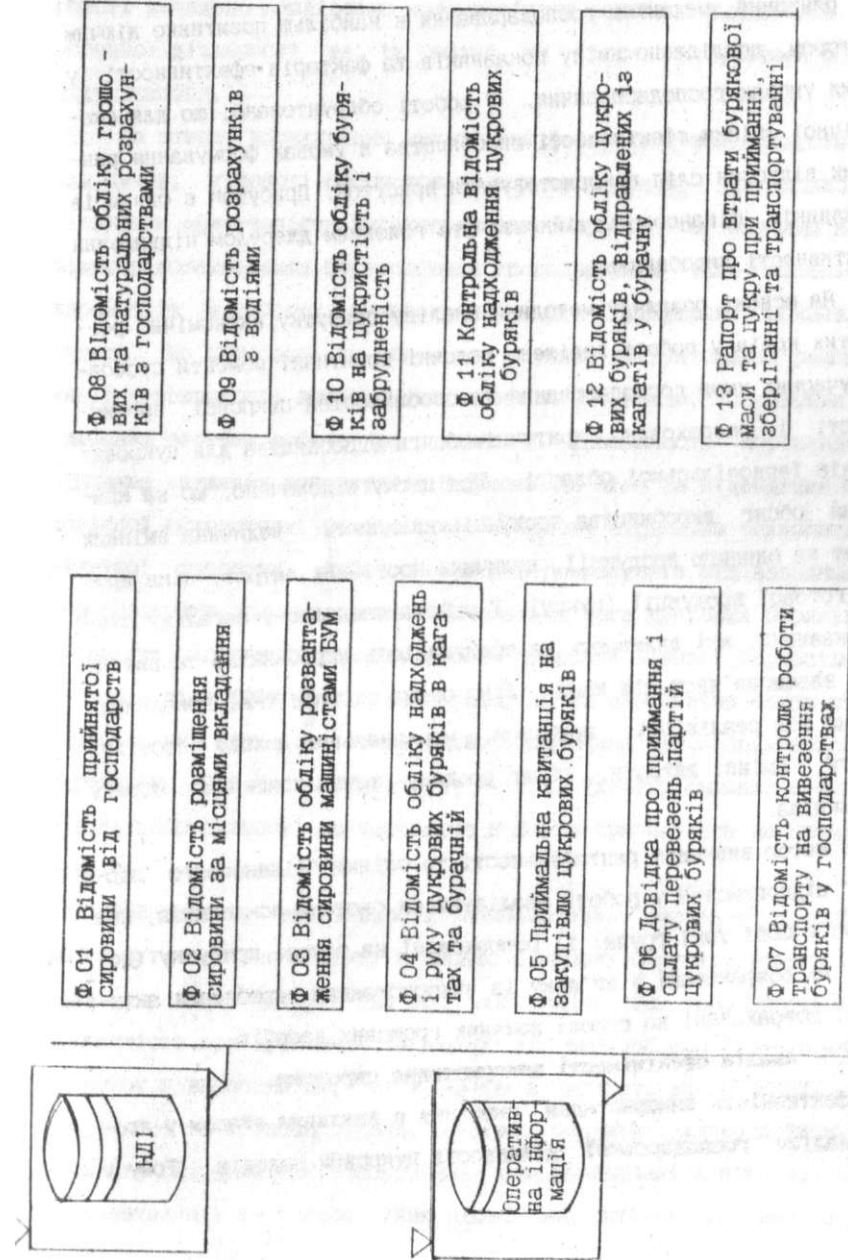
У роботі детально розглянуто методи обліку витрат на виробництво у цукровій промисловості за умови функціонування АРМ бухгалтера. В зв'язку з цим запропоновано ряд вихідних машинограм, які охоплюють усі етапи процесу виробництва цукру і дозволяють ефективно контролювати рівень витрат на основі використання елементів нормативного методу обліку.

Такий підхід до проблеми дав можливість більш чітко дослідити організацію обліку сировини у бурякоприймальних пунктах заводів. Розроблено алгоритм, блок-схеми, перелік та форми вихідних машинограм з обліку надходження, зберігання, транспортування та переробки цукрових буряків, що дозволяє створити базу даних про сировину у натуральних та вартісних вимірниках. Перелік вихідних машинограм для АРМ відділу обліку сировини наведений на малюнку 1.

2.4. Показники ефективності виробництва у цукровій промисловості.

Однією із головних проблем підприємств цукрової промисловості в умовах переходу до ринкових форм господарювання є підвищення ефективності виробництва. Існуючі методологічні підходи до визначення факторів, критеріїв та показників ефективності мають ряд суттєвих недоліків. Вони не враховували показники, що застосовуються у всьому світі - відношення прибутку до вкладеного капіталу. Здебільшого визначалися часткові показники.

На основі дослідження виробничої діяльності підприємств цукрової промисловості у роботі систематизовано фактори, які вплива-

Малюнок 1. Перелік вихідних машинограм з обліку надходження, зберігання та транспортування буряків.

ють на ефективність бурякоцукрового виробництва. Виходячи з того, що ринковий механізм господарювання є найбільш позитивно діючим фактором, досліджено зміну показників та факторів ефективності у нових умовах господарювання. У роботі обгрунтовано, що для економічної оцінки ефективності виробництва в умовах формування ринкових відносин слід використовувати прибуток. Прибуток є одним із показників фінансової стійкості та головним джерелом підвищення ефективності виробництва.

На основі розгляду методики аналізу прибутку економічно розвинутих країн у роботі виділено головні позитивні моменти стосовно сучасних умов господарювання та особливостей цукрової промисловості і розраховано критичні обсяги виробництва для цукрових заводів Тернопільської області. При цьому відзначено, що на критичний обсяг виробництва продукції впливають: величина змінних витрат на одиницю продукції, величина постійних витрат, ціна продажу готової продукції (цукру). У роботі поєднано у загальну схему показники, які впливають на ефективність виробництва та визначено взаємозв'язок між ними. Дана схема охоплює такі показники: виручка від реалізації, прибуток, маржинальний доход, постійні витрати, змінні витрати, обсяг продаж, точка критичного обсягу виробництва.

З метою вивчення рентабельності та оцінки "фінансового здоров'я" підприємства у роботі аналізується система показників, яка поєднує у собі такі групи: 1) розраховані на основі прибутку (доходу); 2) розраховані у зв'язку із використанням виробничих активів; 3) розраховані на основі наявних грошових засобів.

2.5. Аналіз ефективності використання сировини.

Ефективність використання сировини є важливим етапом у процесі аналізу господарської діяльності цукрових заводів. Тому у

роботі детально досліджено взаємозв'язок основних показників виробничої діяльності та їх вплив на кінцеві результати роботи підприємства.

На основі дослідження негативних факторів, які знижують вихід цукру, у роботі обгрунтовано ряд пропозицій, які дозволяють підвищити ефективність бурякоцукрового виробництва. Значним недоліком є встановлення бурякосіючим господарствам лише кількісних параметрів виробітку цукросировини без врахування показників якості. Це приводить до порушення науково обгрунтованих рекомендацій з технології вирощування та збирання урожаю. Збільшення доз внесення азотних добрив для підвищення урожайності коренеплодів викликає зниження цукристості. Надбавки до ціни за підвищення біологічної цукристості не вирішують проблеми отримання технологічно ціннішої сировини, адже основою для розрахунків між заводами та бурякосіючими господарствами залишається вага цукрових буряків, а не якість. За даними аналізу роботи цукрових заводів Тернопільської області в 1993 році встановлено, що за виробничий сезон отримана значна кількість некондиційної сировини при забрудненості в середньому 37,6 % і цукристості - 15 %. Для порівняння: в Англії рівень забрудненості не перевищує 2 %, а цукристість не нижча 16 - 17 %.

Для аналізу ефективності використання сировини у роботі розглянуто такі показники: прийнято цукрових буряків; втрати цукрових буряків і цукру в них при зберіганні та транспортуванні; цукристість при прийманні та переробці; перероблено буряків; втрати цукру у виробництві; вміст цукру в мелясі; вихід цукру. При зберіганні та транспортуванні цукрових буряків важливо дотримуватися чіткої організації сортування при закладанні в кагати, правил вентиляції та застосування біологічно активних речовин. Вирі-

шити проблему раціонального та ефективного зберігання можна за умови повної відмови від закладання цукрових буряків у кагати або обмеження їх кількості. Цьому сприяє встановлення чіткого та угодженого графіку постачання сировини.

Для визначення ефективності використання сировини у роботі пропонуються такі показники:

$$K1 = \frac{Вц}{Пц} \quad \text{та} \quad K2 = \frac{Вц}{Пц}$$

де $K1$ - коефіцієнт витягу цукру із перероблених цукрових буряків;

$K2$ - коефіцієнт витягу цукру із заготовлених цукрових буряків;

$Вц$ - кількість виробленого цукру;

$Пц$ - кількість цукру, що міститься у перероблених буряках;

$Пцц$ - кількість цукру, що міститься у прийнятих до переробки буряках.

У поєднанні із показником виходу цукру дані коефіцієнти комплексно характеризують ефективність використання сировини підприємством від приймання до отримання готового продукту і висвітлюють раціональність виділення корисного складника з сировини.

2.6. Аналіз ціноутворення у бурякоцукровому виробництві.

Серед економічних категорій, що використовуються підприємством у процесі господарської діяльності, важливе місце займає ціна - грошовий вираз вартості продукції. З її допомогою співставляються витрати із результатами, обґрунтовується вибір ефективності капіталовкладень, стимулюється процес виробництва. Тому висока ефективність господарської діяльності підприємств цукрової промисловості неможлива без раціональної організації політики ціноутворення.

Формування цін на продукцію цукрової промисловості визначається цінами на сільськогосподарську сировину. У зв'язку з цим реформа системи ціноутворення у цукровій промисловості повинна враховувати ринкові закони ціноутворення.

У роботі проаналізовано досвід країн з розвинутою ринковою економікою, зокрема країн Європейської співдружності, щодо формування та регулювання ціноутворення і виділено такі основні положення, які можна використовувати в економіці України. Визначальним є вплив держави на процеси внутрішнього ціноутворення (регулювання та контроль цін); підтримка селянських та фермерських господарств (надання кредитів, дотацій, застосування обґрунтованого оподаткування); визначення паритетності цін; реагування на зміну внутрішнього та зовнішнього попиту; використання зовнішніх ринків абути та інше.

Встановлення паритетних розрахункових цін надасть можливість у нашій країні забезпечити еквівалентність обміну між сільським господарством та іншими галузями. Адже ціна реалізації продукції повинна поєднувати у собі усі сукупні витрати господарства та надавати можливість отримувати прибуток. Значне відхилення у паритетності цін на внутрішньому та зовнішньому ринках вумовлює зміну напрямів потоків товарів та нівелювання рівнів цін.

На сучасному етапі бурякоцукрове виробництво базується на декількох формах господарювання і охоплює сектор, що регулюється державним замовленням (із обов'язковим визначенням реальних закупівельних цін), ринковий внутрішній сектор (для потреб споживачів України) та зовнішній (для виходу на Європейський та інші ринки).

ДРУКОВАНІ ПРАЦІ НА ТЕМУ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ:

1. Ефективність обробки економічної інформації на персональних комп'ютерах з використанням пакетів прикладних програм // Основні напрямки розвитку народного господарства в період переходу до ринкової економіки: Тези доп. і повід. обл. наук.-практ. семінару. - Тернопіль, 1991. (у співавторстві). - 0,1 друк. арк.
2. Оптимальне планування в умовах ринкових відносин // Основні напрямки розвитку народного господарства в період переходу до ринкової економіки: Тези доп. і повід. обл. наук.-практ. семінару. - Тернопіль, 1991. (у співавторстві). - 0,1 друк. арк.
3. Основні виробничі зв'язки цукрових заводів // Проблеми економіки України: Збірник наукових праць. - Тернопіль, 1992. - 0,1 друк. арк.
4. Ефективність виробництва у цукровій промисловості // Сучасний стан та проблеми розвитку економічної науки в Україні: Збірник наукових праць, частина 2. - Тернопіль, 1993. - 0,2 друк. арк.
5. Аналіз ціноутворення у бурякоцукровому виробництві // Проблеми обліку, контролю і аналізу в підприємствах аграрного сектору економіки України: Збірник наукових статей. Вип. 2. - Тернопіль, 1994. - 0,1 друк. арк.
6. Ці гіркі розрахунки за цукор. // Діло.- 1995.- №19.-с.13. - 0,1 друк. арк.
7. Мельник Н.Г. Проблеми обліку та аналізу у цукровій промисловості. - Заліщицька рай. друк.,1995. - 2,5 друк. арк.

А Н Н О Т А Ц И Я

Мельник Н.Г.

Учет и анализ производства сахара в условиях перехода к рыночной экономике (на примере сахарных заводов Тернопольской области).

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.04. - Бухгалтерский учет, анализ и аудит. Тернопольская академия народного хозяйства, Тернополь, 1995.

Разработаны основные принципы усовершенствования производственных отношений в условиях перехода к рыночной экономике с учетом специфики свеклосахарного производства. Определены пути улучшения формирования сырьевой базы сахарных заводов Тернопольской области и Украины в целом. Усовершенствована организация и методика учета затрат на производство сахара с использованием элементов нормативного метода и зарубежных методов учета. Разработаны вопросы автоматизированной обработки информации в условиях АРМ бухгалтера сахарной промышленности. Исследована и предложена методика анализа эффективности и ценообразования в свеклосахарном производстве.

Ключові слова: цукрова промисловість, витрати на виробництво, ефективність, ціна.

SUMMARY

Melnik N.G.

Accounting and analysis of production of sugar in the condition of transferring for market economy (on the example of sugar plant of the Ternopol rigion).

Dissertation for reseiving Scientific Degree of Candedate of Science, specialisation 08.06.04 - accounting, analysis and audit. Ternopil Academy of National Economy, 1995.

The main principles of improvement are worker out in the conditional of transferring for market economy in the consideration of the specific of sugar-beat production. The ways of improvement are determinated for the formation of raw material of the sugar-beat plants of the Ternopil region and Ukraine in the whole.

The method of the accounting of sugar, with using local and foreign methods of accounting are worked out.

The problem of automation system of information are also worked out.

Investigated and sugessted the method of analisys of the effectiveness and prise formation in the sugar-beat production.

Key words: sugar, industry, expenditure, effeciency, prise.

Підписано до друку 24.03.95р. Формат паперу 60 x 84 ^{1/16}.
Друк офсетний ротопронтний. Папір білий друкарський.
Друкарських листів I 1/4. Зам. 345. Тираж 100.

Тернопіль, вул. Над Ставом, 10. Обласне управління статистики.
Відділ оперативної поліграфії.